

Қазақ тілі

8 сынып

Сабақ тақырыбы:

Аралас құрмалас сөйлем

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі:

Канабекова А. К.

Сабақтың мақсаты:

Білімділік. Аралас құрмалас сөйлемнің жасалу жолдарын, құрамындағы жай сөйлемдердің қарым-қатынасын меңгерту.

Дамытушылық. Өз ойын жүйелі, дәлелді жеткізе білуге үйрету.

Тәрбиелік. Адамгершілікке, үлкенді сыйлауға, отансүйгіштікке тәрбиелеу.

- Құрмалас сөйлем дегеніміз не?
- Құрмаластың құрамындағы жай сөйлемдер қалай байланысады?
- Салаласа байланысқан құрмаластың түрі қандай болады?
- Салаласа, сабақтаса байланысуына қарай құрмалас сөйлем нешеге бөлінеді?
- Салалас құрмалас сөйлем дегеніміз не?
- Салалас құрмалас сөйлем қалай байланысады?
- Салалас құрмалас сөйлем нешеге бөлінеді?

**Талғаулы
салалас**

**Кезектес
салалас**

**Түсіндірмелі
салалас**

**Құрамындағы жай
сөйлемдерінің бір-бірімен
мағыналық қарым-
қатынасына қарай, салалас
құрмалас сөйлем алты
түрге бөлінеді:**

**Ыңғайлас
салалас**

**Себеп-салдар
салалас**

**Қарсылықты
салалас**

- *Салалас құрмалас сөйлем қандай тыныс белгілері арқылы жасалады?*
- *Сабақтас құрмалас сөйлем мағыналық қатынасына қарай неше түрге бөлінеді?*
- *Сабақтас құрмалас сөйлем қандай тыныс белгілері арқылы жасалады?*
- *Сабақтас құрмаластың сөйлемнің жасалу жолдары қандай болады?*
- *Сабақтас құрмалас сөйлем нешеге бөлінеді?*

**Қарсылықты
бағыныңқы**

**Шартты
бағыныңқы**

**Себеп
бағыныңқы**

**Сабақтас сөйлемдер
құрамындағы бағыныңқы
сөйлемдерінің басыңқы
сөйлемдерімен мағыналық
қарым-қатынасына қарай
алты түрге бөлінеді:**

**Мақсат
бағыныңқы**

**Қимыл-сын
бағыныңқы**

**Мезгіл
бағыныңқы**

**Сабақтас құрмаластың сөйлемнің жасалу жолдары
қандай болады?**

Бағыныңқының баяндауышы	Тұлғалық белгісі	Сұрауы	Сөйлемдердің сызбасы
1. Шартты рай	<i>-са, -се</i>	Қайтсе? (Не етсе?)	/...../ <i>тыңдаса,</i> /_____/.
2. Көсемше	<i>-ма + й</i> (<i>-ме + й</i>) <i>-майынша</i> (<i>-мейінше</i>)	Қайтпей? (Не етпей?) Қайтпейінше? (Не етпейінше?)	/...../ <i>таппай,</i> /_____/. /...../ <i>үйренбейінше,</i> /_____/.
3. Есімше	<i>-ған + да</i> (<i>-ген + де</i>)	Қайткенде? (Не еткенде?)	/...../ <i>болмағанда,</i> /_____/.

150 – жаттығу.

I. Бағыныңқы жақ:

Басыңқы жақ:

Айт

са _____

түсінеді

қан+да _____

түсінетін еді

па+й (ынша) _____

түсінбейді

II. Бағыныңқы жақ:

Басыңқы жақ:

Айт

са да _____

түсінген жоқ

қан+ша _____

түсінсең еді

қан+мен+де _____

түсінер емес

қанына қарамастан _____

түсініп алды

Жаңа сабақ.

Мысалы:

1. Күн шығып, ел тұра бастады, - Нұрлан әлі жоқ.

Сызбасы: бағыныңқы, басыңқы, басыңқы.

2. Қорған кезінде топырақ араластыра тастан қаланған екен де, бұл кезде қорғанның үстіне жыңғыл мен шеңгел араласа шығып, өзінше ол да бір сән беріп тұр.

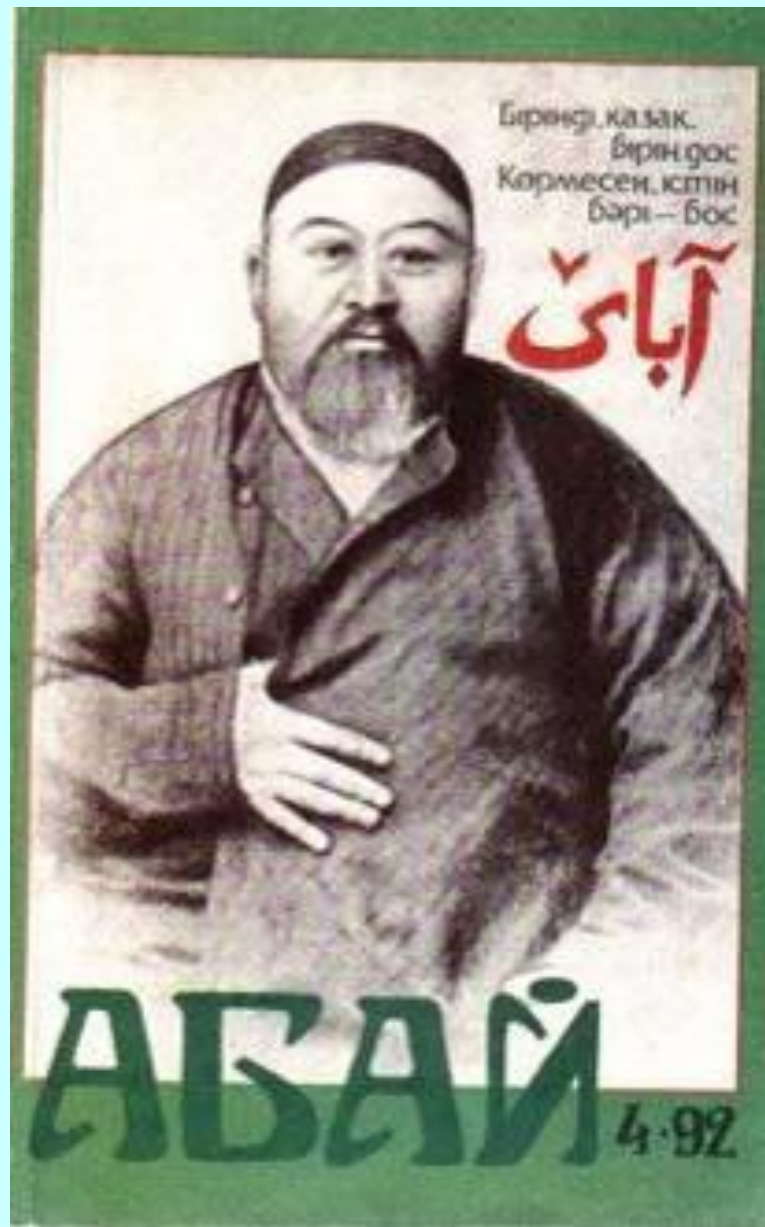
Сызбасы: басыңқы, бағыныңқы, басыңқы.

Ақбоз алдыңғы екі аяғын ербитіп, көзі шатынап тұра бергенде, Шолақ құлағын төмен қарай тұқырта басып қалып еді – ат етпетінен түсті.

Сызбасы:

бағыныңқы, бағыныңқы, басыңқы, басыңқы.

153 – жаттығу.

Жайнаған туың жығылмай,
Жасқанып жаудан тығылмай,
Жасаулы жаудан бұрылмай,
Жау жүрек жомарт құбылмай,
Жақсы өмірің бұзылмай,
Жас қуатың тозылмай,
Жалын жүрек суынбай,
Жан біткеннен түңілмей,
Жағалай жайлау дәулетің
Жасыл шөбі қуармай,
Жарқырап жатқан өзенің
Жайдақ тартып су алмай,
Жайдары жүзің жабылмай,
Жайдақтап қашып сабылмай,
Жан біткенге жалынбай,
Жақсы өліпсің, япырым-ай!

Мынау кім?

Қай жылы, қай жерде туылды?

Қандай еңбектері бар?

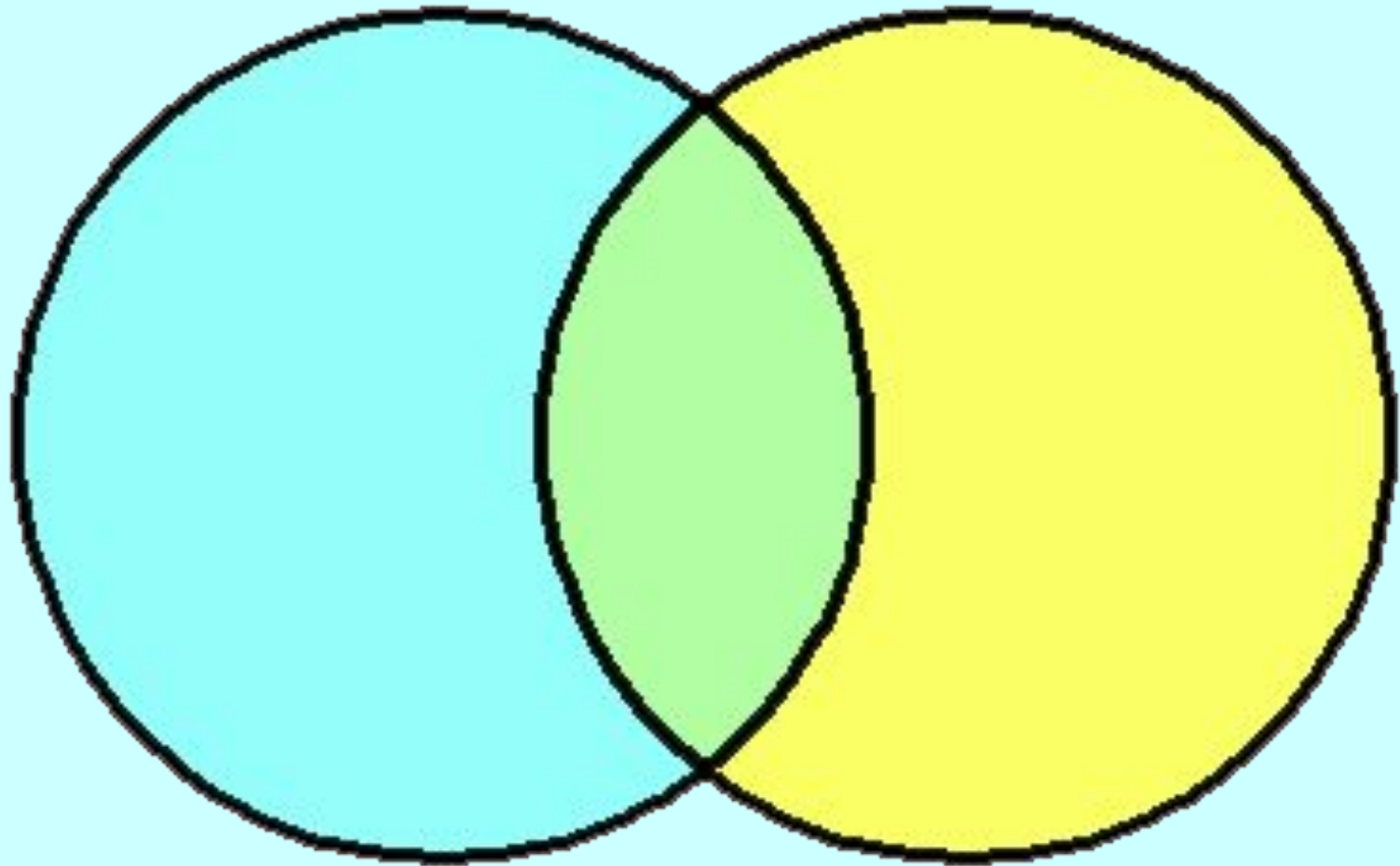
Ереуіл атқа ер салмай

Ереуіл атқа ер салмай,
Егеулі найза қолға алмай,
Еңку-еңку жер шалмай,
Қоңыр салқын төске алмай,
Тебінгі терге шірімей,
Терлігі майдай ерімей,
Алты малта ас болмай,
Өзіңнен туған жас бала
Сақалы шығып жат болмай,
Ат үстінде күн көрмей,
Ашаршылық, шөл көрмей,
Өзегі талып ет жемей,
Ер төсектен безінбей,
Ұлы түске ұрынбай,
Түн қатып жүріп, түс қашпай,
Тебінгі теріс тағынбай,
Темір қазық жастанбай,
Қу толағай бастанбай,
Ерлердің ісі бітер ме?!

Венн диаграммасы

**Аралас құрмалас
сөйлем**

**Салалас та, сабақтаса да
жасалады**

Тест тапсырмалары:

1. Аралас құрмалас сөйлем, құрмалас сөйлемнің нешінші түрі?

А) 3. Ә) 2. Б) 1.

2. Аралас құрмалас сөйлем неше жай сөйлемнен тұрады?

А) 5. Ә) 3. Б) 1.

3. Аралас сөйлем әрдайым бағыныңқы болып келе ме?

А) иә. Ә) жоқ. Б) мүмкін.

4. Аралас құрмалас сөйлемнің сызбасын көрсет.

Күн шығып, ел тұра бастады, - Нұрлан әлі жоқ.

А) бағыныңқы, басыңқы, басыңқы.

Ә) басыңқы, басыңқы, бағыныңқы.

Б) бағыныңқы, бығыныңқы, басыңқы.

Үйге тапсырма:

Ереже жаттау.

151-жаттығу.

- *2 түрін орындау. (оқушылық деңгей).*